

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

I. Θα μπορούσε η πρόταση για την Ελλάδα του 2000 να μην έχει ως ένα από τα κύρια θέματά της τον πολιτισμό;

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται από πολλούς ως η εποχή της μαζικής κουλτούρας. Και αυτό γιατί ο πολιτισμός αποτελεί συστατικό στοιχείο της καθημερινής ζωής όλων των πολιτών, αγγίζει πολλές πλευρές της, έχει πάψει να είναι υπόθεση λίγων.

Ετσι η πολιτιστική δημιουργία έχει οικονομικές συνέπειες, είναι παραγωγική διαδικασία. Ο κινηματογράφος, η τηλεόραση, η μουσική, η διακόσμηση αποτελούν βιομηχανίες όπου επενδύονται τεράστια ποσά και απασχολούνται όλο και περισσότεροι εργαζόμενοι.

Ο πολιτισμός όμως επιτελεί και παιδευτική λειτουργία. Σ'ένα πολύπλοκο και ρευστό περιβάλλον, οι γνώσεις δεν παρέχονται μόνο στο σχολείο και ο χαρακτήρας των νέων διαμορφώνεται σε σημαντικό βαθμό και από την τηλεόραση, τα κόμικς ή τα κινηματογραφικά έργα.

Ο πολιτισμός τέλος - και αυτό είναι σίγουρα το σπουδαιότερο χαρακτηριστικό του - συνδέεται με την ποιότητα ζωής, σχετίζεται με την ευχαρίστηση, την απόλαυση, τη διασκέδαση ή ακόμη και με την ολοκλήρωση των στόμων. Ένα καλό θεατρικό έργο ή ένα ωραίο τραγούδι μάς ευφραίνει, μάς γεμίζει, δίνει νόημα στη ζωή μας.

Να γιατί η ενασχόληση με την πολιτιστική δημιουργία δεν είναι πολυτέλεια ούτε πάρεργο αλλά αγγίζει την καρδιά της στρατηγικής και του οράματός μας. Να γιατί χρειάζεται να προσδιορίσουμε τη σχέση της οργανωμένης πολιτικής δράσης με τον πολιτισμό, να δούμε πώς και γιατί πρέπει να παρέμβουμε στο πολιτιστικό πεδίο.

II. Σε μια σύγχρονη πολιτεία που αναγνωρίζει την ιδιαιτερότητα και τη σημασία του πολιτισμού, η πολιτιστική δημιουργία δεν μπορεί να αφηθεί αποκλειστικά στο ελεύθερο παιχνίδι της αγοράς. Δεν μπορούμε να θεωρήσουμε πολιτιστικό δημιούργημα ό,τι πουλάει. Δεν μπορούμε να δεχθούμε ότι η ζήτηση είναι ο παράγοντας που καθορίζει την αισθητική ποιότητα. Και αυτό γιατί σε μεγάλο βαθμό η ζήτηση είναι δεκτική καθοδήγησης και άρα δεν εκφράζει τις πραγματικές προτιμήσεις του κοινού. Γιατί η μαζική προσφορά παραβλέπει την ιδιαιτερότητα των προτιμήσεων καθενός πολίτη, αγνοεί τη σημασία των τοπικών παραδόσεων κοκ. Γιατί συχνά οι προτιμήσεις του κοινού δεν στρέφονται προς την αισθητική ποιότητα. Γιατί, με δύο λόγια, η αγορά ομογενοποιεί την πολιτιστική δημιουργία κατεβάζοντας συνεχώς τον κοινό παρονομαστή.

Ομως ούτε και η αντίθετη επιλογή, η κηδεμόνευση του πολιτισμού από το κράτος, είναι ορθή. Σε μια σύγχρονη κοινωνία που βασίζεται στις δυνατότητες του καθενός να αναπτύξει ελεύθερα και ισότιμα την προσωπικότητά του, δεν μπορεί να είναι καθήκον των πολιτών η πολιτιστική εξύψωση και βελτίωσή τους υπό την καθοδήγηση έστω και μιάς φωτισμένης και ευαίσθητης πολιτιστικής ηγεσίας. Και αυτό γιατί η εκ των άνω επιβολή κάποιων προτύπων περιορίζει την πολυφωνία της έκφρασης και καταπνίγει την πρωτοβουλία των δημιουργών καταδικάζοντας και τους πολίτες σε παθητικό ρόλο.

III. Για εμάς η πολιτιστική δραστηριότητα, είτε πρόκειται για τη δημιουργία είτε πρόκειται για την απόλαυση του πολιτιστικού αγαθού, δεν εξασφαλίζεται με τη διαμόρφωση των συνθηκών μιάς υγιούς αγοράς ούτε με την οργάνωση μιάς φωτισμένης κρατικής εξουσίας. Η πολιτιστική πράξη δεν μπορεί παρά να είναι υπόθεση των ίδιων των δημιουργών αλλά και του κοινού, εκδήλωση της ιδιαιτερότητας καθενός ξεχωριστά χωρίς κηδεμονεύσεις και χωρίς εξισωτισμούς.

Και η πρόκληση που αντιμετωπίζουμε είναι η εξής: πώς μπορεί να διασφαλισθεί η πολιτιστική πράξη που δεν υπόκειται στην τυραννία της άνωθεν επιβολής ή του μέσου όρου;

Στις μέρες μας η πολιτιστική δημιουργία στηρίζεται στη φαντασία, την πρωτοτυπία, την εφευρετικότητα. Χρειάζεται χρόνος για αισθητική αναζήτηση, για νεωτερισμό ή πειραματισμό, στοιχεία που ούτε η συνεχής πίεση της αγοράς ούτε η κρατική προστασία μπορούν να εξασφαλίσουν. Αυτά όμως δεν αρκούν. Ο δημιουργός δεν παράγει μόνο, είναι και δέκτης μηνυμάτων. Χρειάζεται και κριτική και σχόλια - αρνητικά ή θετικά - από άλλους δημιουργούς αλλά και από το κοινό του.

Κοινό και δημιουργοί βρίσκονται σε σχέση συνεχούς αλληλοτροφοδότησης. Η μαζική κουλτούρα τελεί σε μια σχέση γόνιμης έντασης και ανταλλαγής με πιο απαιτητικές μορφές πολιτισμού. Υπό την έννοια αυτή και οι απλοί πολίτες - άλλοι περισσότερο και άλλοι λιγώτερο ενεργά - συμμετέχουν στη δημιουργία πολιτισμού.

Η κριτική στάση των πολιτών απέναντι στα διοχετευόμενα πρότυπα όμως συμβάλλει και με άλλον τρόπο στην πολιτιστική ζωή. Η ενεργή ανταπόκριση των πολιτών και πολύ περισσότερο η αυτενέργεια ή η συμμετοχή - σε πολιτιστικούς συλλόγους, σε ερασιτεχνικούς θιάσους, σε τοπικούς σταθμούς - πλουτίζουν και κάνουν βαθύτερη την πολιτιστική εμπειρία, τούς κάνουν κοινωνούς πολιτισμού.

Οι δημιουργοί έχουν την υλική δυνατότητα να δημιουργούν μόνο αν ενθαρρυνθεί η αισθητική αναζήτηση και ο διάλογος γύρω από τον πολιτισμό. Όσοι πάλι θέλουν έχουν την υλική δυνατότητα να οξύνουν την κριτική τους στάση ή ακόμη και να αυτενεργούν, μόνο αν δεν αισθάνονται αποκλεισμένοι από την πολιτιστική σκηνή, μόνο αν τα εύπεπτα και τα πιο απαιτητικά πολιτιστικά αγαθά αποτιμώνται

τα μέν στο φώς των δε.

Η πολιτική μας δράση έχει συνεπώς ένα ζωτικής σημασίας πεδίο παρέμβασης: να εξασφαλίσει και να οργανώσει έναν πολιτιστικό χώρο με πλούτο, πολυμορφία, βάθος και συνθετότητα ούτως ώστε οι δημιουργοί αλλά και οι άλλοι πολίτες να αντλούν ερεθίσματα για να αναπτύσσεται ο διάλογος και να δημιουργείται πολιτισμός.